

**ПОЛІТИЧНА ЗООНІМНА ФРАЗЕОЛОГІЯ
ТА ПОЛІТИЧНА МЕТАФОРА В СУЧАСНИХ ЗМІ**

У статті розглянуті особливості функціонування зоонімних фразеологічних одиниць, їх семантика. Виокремлено специфічні утворення фразеологічних політичних метафор у сфері сучасних засобів масової інформації.

Ключові слова: *політична метафора, фразеологізм-зоонім.*

In the article the considered features of functioning of zoonimnikh of phraseology units, their semantika. Specific formations of phraseology political metaphors are selected in the field of modern mass medias.

Key words: *political metaphor, phraseological unit-zoonim.*

Традиційно відмічається, що фразеологічні одиниці мають певні ознаки, що відрізняють їх від слів та вільних сполук. До таких ознак відносяться стійкість, відтворюваність та ідіоматичність. Фразеологія відтворюється століттями, пов'язана з національною й культурною картиною світу, в ній відбито неминущі цінності й чітко розділяється позитивна й негативна дійсність, у той час як політична фразеологія прив'язана до певних відрізків часу й у своєму розвитку може зазнавати зміни оцінки. Політичні фразеологізми швидко виникають у зв'язку з їхнім багаторазовим використанням і так само швидко зникають, втрачаючи свою актуальність. Тож основним критерієм віднесення того або іншого словосполучення до політичного фразеологізму ми вважаємо регулярність, частотність його вживання в текстах політичного дискурсу. Фразеологія віддзеркалює нове сприйняття світу, презентує нову оцінку в сучасній політичній і побутовій культурі. Отже, беручи до уваги наведене вище, можна з упевненістю говорити про те, що саме фразеологізми яскраво репрезентують специфіку метафор. Для нашого дослідження становлять інтерес політичні фразеологічні метафори – специфічні метафори у складі фразеологізмів.

На думку А.М.Григораш, “політичною” фразеологічна метафора “стає тоді, коли її “лексична частина” являє собою ті чи інші політичні найменування, поняття, узагальнення” [1, с. 78].

Різні аспекти зазначеної проблеми висвітлюються у працях таких відомих лінгвістів, як Н.Арутюнова, Ш.Баллі, А.Баранов, М.Бахтін, Е.Бенвеніст, А.Вежбицька, Ю.Караулов, В.Красних, Ш.Сафаров, А.П.Чудінов та ін.

Цікавим, на наш погляд, є вивчення фразеологізмів, до складу яких входять назви тварин. Ці фразеологізми отримали назву фразеологізмів з анімальним компонентом, або фразеологізмів-зоонімів. Фразеологізми-зооніми видаються цікавими принаймні з двох причин: чіткості референтної співвіднесеності цієї групи лексики та достатньої кількості одиниць.

Саме ці одиниці допомагають не лише схарактеризувати людину та її діяльність, а й дозволяють скласти уявлення щодо певних стереотипів, адже назви тварин традиційно є джерелом створення метафоричних співзначень слів. Під терміном “зоонім” розуміють власне біологічну назву тварини. Практично всі зооніми різних мов світу потенційно можуть бути використані для характеристики людини або її діяльності за різними ознаками та якостями. Пояснюється це тим, що тварини є найбільш близькими до людини. Тому і характеристика останньої часто базується на особливостях поведінки тварини, якихось її зовнішніх характеристиках, звичках та ін.

Слід підкреслити, що проблеми вивчення національно-специфічної семантики фразеологізмів з анімальним компонентом у східнослов'янських мовах взагалі і в українській зокрема, незважаючи на поширеність та універсальність цих одиниць, знаходяться на початковій стадії розробки. Важливим є те, що саме зоонімна фразеологія з усього масиву фразеологічних одиниць найтісніше пов'язана з оцінністю. Оцінний аспект конотативного значення фразеологізма-зооніма, в свою чергу, тісно пов'язаний з емоційною реакцією мовця. Тому й маємо всі підстави для виділення специфічних зоонімних (за іншою термінологією – зооморфних) фразеологічних політичних метафор.

Показовим є той факт, що й у сучасній українській політичній комунікації одні метафоричні тваринні назви (насамперед, загальні – тварини, звірі, а також свійські: свині, коні, собаки, кішки, корови, кози, й дикі – лисиця, вовк, ведмідь) мають досить високий потенціал, часто використовуються:

Президент був правий, назвавши народних обранців свинями необрізаними... О. Мороз, з виступу "ТСН", "1+1", 29.08.2010;

І ось країна крокує як виснажена коняка і вимолює у Заходу гроші... А.Яценюк, зі звернення, 12.04.2010;

Козли забралися в парламентський город. korrespondent.net, липень 2011;

... президент бачить – відданий вірний Азаров, "як пес", а якщо інші "силовики" підкачають, то митарі завжди підстрахують. "Грані", №2, квітень 2001;

Менішість – мавпи... О. Задорожний, "Інтер", 25.12.2009;

Парламентські мавпи – Б.Колесников "СТБ", 27.12.2009;

Значно рідше в політичній фразеологічній метафоричній використуються назви екзотичних тварин типу: лева, тигра, слона, пантери, бегемота, крокодила, жирафа, кенгуру, кита. Але саме такі метафори мають підкреслену насичену експресивність:

Що ж можна сказати про трьох китів майбутньої Верховної Ради ... Новий канал, лютий 2011;

Азаров обіцяє не ховати голову в пісок, як страус. "УНІАН", 20.11.2011;

Всі, хто керує в уряді – не тільки кішки... Там є і тигри, там є й пантери, там є й вужі... Там різні є люди! Ю.Тимошенко, "1+1", 28.12.2010.

Але ні про що таке наші політичні бегемоти сьогодні думати не хочуть... clipnews.info 13.05.2009.

На наш погляд, "пташине" найменування політичних суб'єктів теж займає свою нішу в метафорично-фразеологічному просторі. До найбільш поширених образів птахів можемо зарахувати такі: ластівка, ворона, горобець, голуб, гусак, сокіл, курка, півень, орел, папуга. Наприклад:

...Це може бути насправді першою ластівкою самостійного походу "регіоналів" у владу. "Слово України", 28.03.2009;

Грач – птах мудрий. "Голос України", 03.01.2009;

Хорошковський – комсомольський півник. М. Бродський, з виступу, теледебати, "1+1", 05.03.2010;

"Я хотів би офіційно звернутися до СБУ: будь ласка, підсилюйте мою охорону, візьміть під контроль "орлів" Кучми, тому що ці люди дуже агресивно поведуться..." "ForUm", М.Мельниченко, 24.03.2011;

Пора вже нам починати жити без підказок "політичних папуг". В.Висоцький, 30.01.2011.

Знаходимо найменування й для "риб", найчастіше трапляється родова назва:

... мешканці партійного акваріуму виявилися занадто слабкими Л.Лук'яненко, з виступу, 11.03.2010;

Прокуратура... не пояснила, чому в ті часи так по-риб'ячому мовчала. "СТБ", 19.09.2010;

Акули депутатського бізнесу почуваються як риба в воді. Г. Крючков, "Тоніс", 25.11.2011.

Найменування так званих паразитарних тварин типу тарганів, мух, жаб, а також спрутів, скорпіонів, хамелеонів також подекуди зустрічаються у структурі сучасної української політичної метафори:

*І нехай нікого не дивує співпадіння планів, що рояться в головах **олігархічних коаліційників** із риторикою **червоних “борців за справедливість”**... тому і **колунаються вони в своїх схемах, як черв’яки в купі відходів**. “За правду!”, березень 2010;*

***Мороз та Симоненко** – близнюки брати, **обидва хробаки**. **Наталія Вітренко**, теледебати, “1+1”, березень 2009;*

***Бацили комуністичної чуми** проникають і в наші ряди, ...окремі товариші, не буду їх називати, **перебігають з табору у табір, як блощиці**. **В. Пустовойтенко**, з виступу, 11.01.2010;*

*Позбавлення від **МВФ та інших фінансових спрутів** – це реально для України. **П. Симоненко**, з виступу, “1+1”, 27.03.2011;*

***Майор Мельниченко**, його дружина та донька вже кілька днів перебувають у США. **І криваві щупальця режиму Кучми** його вже ніколи не дістануть. **Г. Омельченко**, “Голос України”, 16.05.2011.*

Варто наголосити, що використання зооморфних метафор у складі фразеологізмів пробуджує і продовжує міфопоетичну та фольклорну традицію, відповідно до якої певні властивості тварин виступають як варіант міфологічного коду (за А.П.Чудіновим, В.В.Красних), тобто: заєць – полохливий, свиня – неохайна, віслюк – упертий, баран – упертий та дурний, курка – дурна, вівця – покірنا та дурна, лисиця – хитра, змія – підступна, бик – здоровий та сильний, ведмідь – неповороткий та сильний, муха – уїдлива, риба – мовчазна, холодна та ін [2, с. 119].

Зважаючи на яскраво виражену емотивність подібних одиниць, можна дійти висновку, що у свідомості реципієнтів лише деякі з них мають позитивну оцінку, а зазвичай зооморфні “найменування-характеристики направлені на дискредитацію... і мають яскраве негативне забарвлення”. Як показує наш метафоричний матеріал, позитивне емотивне забарвлення мають лише образи бджоли та ластівки. Наприклад, на позначення Ю.В.Тимошенко характерними є такі приклади:

***У політичному вулику трудяща бджілка Юля** нікому всидіти не дасть... **Е. Бузова**, з виступу, червень 2010;*

***Слабкі ділянки енергоники вона знає не з чуток, і ось уже п’ять місяців жалить тих, хто на ній пасеться**, у найболючіші місяця. “Новий канал”, 26.05.2011.*

Цікаво, що Тимошенко тут порівняна із бджолою, яка, за традиціями української міфології, постійно працює, а тому отримує позитивну оцінку. Характеристики бджіл: любов до праці, будівнича майстерність, мирне співіснування, чистота і порядок, досконалість.

Підсумовуючи сказане вище, слід відзначити, що саме через фразеологізми, зокрема, через політичні фразеологізми з анімальним компонентом, носії мови трактують і дають пояснення навколишній дійсності. В.М.Телія звертає особливу увагу на те, що такі фразеологізми ніби “нав’язуються” мовою, це культурно-національне усвідомлення своєї належності до даної мовної спільноти, вони “входять у свідомість людини разом з молоком матері” [2] і надалі залишаються жити в ній.

Це, у свою чергу, відкриває широкі горизонти для виявлення специфіки світосприйняття того чи іншого народу, що виражається за допомогою різноманітних мовних засобів. Переносні значення назв тварин і стійкі словосполучення, в які входять ці найменування, є широким пластом активно вживаних одиниць, що складають значну частину фразеологічного фонду будь-якої мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Григораш А. М. Політична метафора на шпальтах сучасної україномовної преси України // Рідний край. Науковий, публіцистичний, художньо-літературний альманах. – 2003. – № 2 (9) – С. 78 – 83.
2. Красных В. В. Этнолингвистика и лингвокультурология: Курс лекций. – М.: ИТДГК “Гнозис”, 2002. – 284 с.
3. Телия В. Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция // Метафора в языке и тексте. – М.: Наука, 1988. – 176 с.
4. Чудинов А. П. Россия в метафорическом зеркале: Когнитивное исследование политической метафоры (1991 – 2000). – Екатеринбург: Изд-во Екатеринбургского ун-та, 2001. – 238 с.